

PAULOVICS 75

■ A 75 éves Paulovics Lászlót köszöntjük ezzel a kis tárlattal: megbecsüléssel, baráti szeretettel. Egy életmű van mögötte, s ezért húsba vágó kérdés: hogyan, milyen valóságos és méltó formában, mi módon lehet összefogni, kiállításban vagy írásban összefoglalni a több mint fél évszázad óta épülő művet. Lényeges kérdés: hogyan határozható meg a képzőművészetek európai térképén az ő alkotói teljesítménye, festői attitűdje.

Paulovics – Kocsis István drámaíró lényegbevágó meghatározása szerint – *zarándokfestő*, noha egész életében állandóságra vágyott, mindig a műterme moccanatlan magányában szeretett dolgozni. De a műtermét, a szatmárit a történelem, a Ceaușescu-diktatúra fölcseréltette, s először az NSZK-ba vitte, sodorta, majd végző révként, utolsó műteremkikötőként Szentendrére. Paulovics a 20. századi erdélyi, romániai magyar festőgenerációk negyedik rendjéhez, a Bardócz Lajos–Deák Ferenc–Gaál András–Cseh Gusztáv–Tóth László-generációhoz tartozik. Ők 1960 körül diplomáztak a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolán. Mestere a modern képzőművészet legfőbb kolozsvári terjesztője, Kádár Tibor volt, akiről vallja Paulovics, hogy „felnyitotta a szemem”. Szülővárosában, Szatmáron színházi díszlet- és jelmeztervező (1962–85), 1985-ben emigrál az NSZK-ba, ahol sajátos képletű magyar kulturális közegben dolgozik, bár kiállíthat német kollégákkal is. „Az NSZK-ban magyar témákban mozogtam, a német művészetbe nem lehet integrálódni. Azokat a témákat dolgozom föl, amiket ott Ceaușescu idejében nem lehetett” – vallja. Ott kezd el a Don-kanyart és az 1956-os forradalmat megidéző grafikai sorozatait. Majd Magyarországon telepedett le, de Szentendrén élő és dolgozó festőként is látszólag megmaradt zarándokfestőnek, ugyanis volt olyan eset, amikor *nem fért bele* egy ottani kiállításba. Kicsoda is valójában ő? Magyarországon is emigráns, változatlanul vándorfestő? *Sorsrendeltetése* (Áprily Lajos kifejezése) szerint Paulovics László erdélyi, még pontosabban szatmári, partiumi, romániai magyar festő, aki németországi emigrációjából Magyarországra települt. „Sokszor úgy ébredek, hogy Szatmáron vagyok. Mindig úgy megyek haza, mint aki el se jött.”

A Don-kanyart és az 1956-os forradalmat, a magyarság két 20. századi történeti áldozatvállalását megrögzítő sorozatai erős kulturális gyökereit, az áldozatokkal való sorsvállalását fejezik ki. Az emigrációban folytatta azon alkotói gyakorlatát, amelynek során íróarcmásokat, írójellemeket, alkotói habitusokat fogalmaz meg vizuális eszközökkel: „Szatmárnémetiben kezdtem, színészekkel: Csíky András, Ács Alajos és a költő Gellért Sándor. Kós Károlyt Kolozsváron rajzoltam le 1957-ben, akkor ő még a Széchenyi téren lakott. Volt, ami fotóról készült, pl. Kemény Jánosnál voltam, de akkor nem volt nálam rajzeszköz, aztán fényképről csináltam a rajzot. Ő őrizte az erdélyi melegséget, ahogy Barcsay Jenő is.” Paulovics íróportréi textúráját gyakorta azonos értékűen alkotja az írótól gondosan kiválasztott műrészlet, a rövid életrajz vagy kronologikus rendbe szedve az élethelyszínek felsorolása (pl. Ady Endre esetében). Kós Károlyén könyvcímleplei, rajzai és életrajza, vagyis bizonyos fragmentumok az arcképével együtt képezik azt a vizuális egységet, amely a sokat megélt alkotóhoz, jellemhez társul. Fontos az írásmód, a kalligráfia, hiszen Paulovics azt is igyekszik hűségese visszaadni. Az írók, költők versírő mozdulata is földéződhet általa. De maga a betű, a szavak és mondatok töredezett vagy folyamatossá tett egymásmellettsége vagy egymásutánisága fontos vizuális

elemnek minősül e képeken. Milyen vizuális elem lehet, milyen képi hordozóvá válhat szöveg, textus, amely alapvetően verbális természetű? Nincs itt valami ellentmondás, nem érezzük ösztönösen is minden képen megjelent szövegnél, már a szentek szájából kibomló mondatszalogoktól kezdődően, hogy az csupán magyarázat, konfesszió, semmi más? Vagy éppen figyelemelterelő? Van olyan eset, amikor a másik oldalra billent az egyensúly, amikor maga a szöveg vált képpé (Lakner László: *Isa pur...*). Paulovics megközelítése azonban merőben más: ő a portréra vagy az arra kiválasztott arcképhez az adott munkásságra jellemzőt épít látványegyensúlyba. Jellemképpé, életút-diagrammá, példaenergiává. Hiszen létrejöttük motivációja alapvetően a példa fölmutatása, példaemberek galériájának létrehozása Paulovics sajátos arcképcsarnokában. Mindezekkel Paulovics gazdag erdélyi arcképfestői hagyománysorba kapcsolódik, hiszen a vándorfestők vagy Barabás Miklós, Sikó Miklós és mások erdélyi értelmiségieket, írókat, alkotókat megjelenítő portréi sora jelentősen gyarapodott a 20. században. Nagy István, Szolnay Sándor majd Zsögödi Nagy Imre gazdag arcképgalériáját – hogy csak a legjellemzőbbeket említsem – Cseh Gusztáv *Hatvan főembere* és Paulovics műsora folytatja a zömmel kortársaink, a hozzánk közelebb állók tanúságtételét arckép- és életút-sűrítményekbe foglalva.

Ha csak felsorolásszerűen vesszük számba gyakorlott műfajait, akkor is zavarban vagyunk, hogy a puszta listából ki ne hagyjunk valamit: folyóirat- és könyvillusztrációk, ex librisek, könyvborítók, plakátok, színházi díszlet- és jelmeztervek, műsorfüzetek, grafikák (az egyedi rajztól sokszorosított eljárásokkal készültekig), festmények temperával, olajjal, kis mérettől muráliáig. A muráliák sorában Szatmáron volt (megvalósított, majd később lebontott művek) üvegablakait, kerámiáit, textilkompozícióit, kovácsolt vas munkáit ugyanúgy számításba kell vennünk, mint szülővárosa Szentlélek-templomának 1998-ban készült főoltárképét (vászon, olaj, 7 × 6 méter) és a 2000-ben befejezett *Keresztút* sorozatát. Egyéni és kollektív bemutatókon való részvételeit, magán- és közgyűjteményekben őrzött műveit szám szerint is nehéz fölmérni. Ami bizonyosan tudható, hogy az erdélyi magyar íróportréiból negyvenhárom állandó kiállításon mutat be a Kolozsvár Társaság a város főterén lévő galériájában, és a Szatmárnémeti Múzeumnak adományozott harminckét festményét 2009 óta a Református Fiúgimnáziumban láthatni.

Paulovics László egész eddigi alkotói gyakorlatában, festői, rajzoló munkásságában „küzdelmes kereséssel”, „mindegyre megújulni” akarással dolgozik. A hatvanas évek modern hangú és elvont formarendbe fogalmazott figurális kompozíciói után eljut a montázsos szerkesztéshez, azon metódus szerint, hogy a kép anyagához másféle anyagot ad hozzá: „Egy időben még vásznakat is kasíroztam, ragasztottam, hogy megmozgassak velük egyes részleteket. Ez a mondanivaló kiugrasztására, kiemelésére kellett.” Tájképei már évtizedek óta belső tájak, nem a kiválasztott motívum előtt kerülnek vászonra, farostra, hanem a műteremben. Átírtak, átlényegítettek, emlékeztethetnek ugyan akár szatmárnémeti, kolozsvári vagy szentendrei részletekre, de emlékképekké átszűrve festői vallomásként fogalmazza újra az élményt. „A portré is olyan ma már, mint egy tájkép”, vagyis konstrukciója, sajátos morfológiája van. A kettős portrék sorozatában a különböző karakterek, a másfelé figyelés, ellenkező irányba fordulás, a formai gazdagság megmutatása is célja lehet. Ahogyan a konkrétól az elvontig, színfoltokig, harmonikus festékegyüttállásokig eljut, noha alapvetően motívumpárti. Egyfajta hullámvás, jó ütemű pulzálás figyelhető meg az életműben, téma és cél szerint a motívum közelebb vagy elvontabb megközelítéseit alkalmazza kompozícióin. Színvilágát, egyéni színhangját mély barnák, szürkék, kékek, általában a középtónusok uralják, s mindezek együttesen adnak egyfajta nosztalgikus hazagondolást, a szülőföld, a szülőhely fájdalmasan vagy már éppen derűs nyugalommal hordozott emlékét megidézendő.

Paulovics László festői világa a szülőföld vonzásában fogant, és úgy teljesedett ki, művei egy részét kolozsvári és szatmárnémeti állandó kiállításai tárják közönség elé. Partium, Szatmárnémeti küldte őt az erdélyi/romániai, a németországi emigrációs és a magyarországi képzőművészetbe. A Partium nagy költő követe, Ady Endre szavaival:

*Megjöttem. Hallod? Én vagyok itthon,
Aki rég elment, az a fiad.*

Sümegei György

